

Wolfgang Pöckl, Ingeborg Ohnheiser, Peter Sandrini (red.), *Translation – Sprachvariation – Mehrsprachigkeit. Festschrift für Lew Zybatow zum 60. Geburtstag*, Wyd. Peter Lang, Frankfurt am Main et al. 2011, 541 stron (recenzja książki)

Księga pamiątkowa to szczególna forma uhonorowania wieloletnich dokonań i zasług jubilata. Recenzowany tom jubileuszowy poświęcono osobie Lwa Nikołajewicza Zybatowa, profesora na Uniwersytecie Leopolda Franciszka w Innsbrucku, z okazji jego 60. urodzin.

Profesor Zybatow należy niewątpliwie do grona najbardziej cenionych badaczy i teoretyków przekładu, ale zaznaczyć należy, że jego zainteresowania naukowe wykraczają poza obszar badań traduktologicznych. Odzwierciedleniem tego faktu jest sam tytuł publikacji: *Translation – Sprachvariation – Mehrsprachigkeit*. Redaktorzy książki – Wolfgang Pöckl, Ingeborg Ohnheiser i Peter Sandrini – analogicznie do tytułu utworzyli trzy rozdziały, a w nich odpowiednio do zakresu tematycznego zaprezentowali artykuły czterdziestu wybitnych naukowców, którzy zechcieli swoim tekstem oddać hołd jubilatowi. Jednocześnie autorzy artykułów zabrali też głos w dyskusie będącym najlepszą egzemplifikacją aktywnej współpracy prof. Zybatowa z reprezentantami licznych ośrodków naukowych w Niemczech, Szwajcarii, Austrii, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Bułgarii, Grecji, Nowej Zelandii, Czechach i we Włoszech. Składające się na omawiany tom 32 rozprawy (napisane w przeważającej części w języku niemieckim, ale również w języku angielskim i rosyjskim) akcentują zakres naukowych eksploracji prof. Zybatowa, które należałoby postrzegać jako konsekwencję niezwykle bogatego i ciekawego życiorysu jubilata. Sylwetka profesora oraz jego dokonania naukowe, dydaktyczne i organizacyjne zostały przedstawione przez redaktorów tomu na początkowych kilkudziesięciu stronach publikacji. W biografii jubilata można wyróżnić momenty oraz zdarzenia, które ukształtowały naukowca o niezwyklej osobowości, mądrości, wysokich kompetencjach, ogromnym zaangażowaniu w sprawy nauki i odwadze zajmowania stanowiska po stronie empirycznie potwierdzonej prawdy naukowej (por. s. 12, 39f.). W życiu prof. Zybatowa – „nigdy niekończącej się Odysei” – jak je określa jubilat w swoim autobiograficznym tekście sprzed lat (Zybatow 2004), wyłaniają się następu-

jące etapy: dzieciństwo w środowisku wielojęzycznym Besarabii, w Akermanie, Izmaile, Odessie; studia w Moskiewskiej Szkole Wyższej Maurice Thorez [dziś: Moskiewski Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny]; działalność tłumacza pisemnego i konferencyjnego, dziennikarza prasowego i dziennikarza w Radiu Moskwa; asystentura na Uniwersytecie w Lipsku; w roku 1987 – doktorat na Uniwersytecie w Lipsku; w 1993 roku – stypendium Fundacji Aleksandra Humboldta na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie; w 1993 roku – profesura na Uniwersytecie w Monachium; w latach 1993–1999 – docentura na Uniwersytecie w Bielefeld; w 1995 roku – habilitacja na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie; od roku 1999 – profesura na Uniwersytecie w Innsbrucku.

Redaktorzy książki sporo uwagi poświęcają działalności prof. Zybatowa od momentu objęcia przez niego profesury w Innsbrucku. Do najważniejszych zasług jubilata zaliczają powołanie do życia międzynarodowego cyklu wykładów *Internationale Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft*, który doczekał się już sześciu edycji, stworzenie serii wydawniczej *Forum Translationswissenschaft*, organizacja w 2000 r. 35. *Kolloquium Lingwistycznego* w Innsbrucku, utworzenie w 2003 r. *International Academy for Translation and Interpreting* (IATI) i aktywowanie szkoły letniej IATI SummerTrans, która odbyła się do tej pory już cztery razy: w Innsbrucku, Saarbrücken, Wiedniu i we Wrocławiu, oraz zainicjowanie międzynarodowej serii kongresów *TRANSLATA* w 2011 r. Redaktorzy akcentują również wagę projektów naukowych, którymi kieruje obecnie profesor Zybatow: *MultiTransInn* (Multimediale Translation Innsbruck), *EuroComSlav* i *EuroComTranslat*. Obszary zainteresowań badawczych dokumentuje spis publikacji jubilata obejmujący 4 monografie, 3 redakcje serii naukowych, liczne artykuły i rozdziały w monografiach, recenzje i przekłady z języków rosyjskiego i ukraińskiego na niemiecki oraz z niemieckiego, angielskiego i szwedzkiego na język rosyjski. Cennym uzupełnieniem jest lista tytułów dysertacji oraz prac dyplomowych, które powstały pod opieką naukową prof. Zybatowa.

Artykuł otwierający pierwszy, najbardziej obszerny rozdział recenzowanej książki jest adresowany bezpośrednio do jubilata. Wieloletnia przyjaciółka prof. Zybatowa, Juliane House, podkreśla wielką wagę jego dokonań nie tylko w zakresie studiów nad przekładem i wielojęzycznością, ale również w obszarze slawistyki i lingwistyki kontrastywnej. House docenia także jego wkład w badania nad partykułami, metaforami, stereotypami – by wymienić te o najbardziej doniosłym znaczeniu. Jednak to, co szczególnie zasługuje na uwagę w ocenie dorobku i aktywności naukowej jubilata, zawiera się w misji, której podporządkowane są działania prof. Zybatowa, a mianowicie rzetelne i obiektywne ukazywanie prawdy naukowej, nawet gdyby ta prawda miała

stać w opozycji do najbardziej popularnych dzisiaj nurtów i tendencji w badaniach nad przekładem.

Zgodnie z zapowiedzią zawartą w tytule pierwszego rozdziału kolejne artykuły poświęcone są translacji. Michaela Albl-Mikasa wybiera dla swoich rozważań perspektywę często obecną w badaniach jubilata – paradygmat kognitywno-konstruktywistyczny. Przyjęte przez autorkę instrumentarium pozwala stworzyć modele procesów przetwarzania języków w przekładzie ustnym i pisemnym, które mogą stanowić bardzo przydatną podstawę analiz obu form translacji.

Artykuły Alessandry Riccardi i Mariachiary Russo dotyczą przekładu ustnego. Riccardi zwraca uwagę czytelników na najnowsze nurty w badaniach przekładu symultanicznego, natomiast Russo skupia się na badaniach tej formy przekładu w odniesieniu do pary języków: hiszpański-włoski.

Kolejny wątek w omawianym rozdziale to przekład literacki. I tak Alena Petrova postuluje w swoim artykule odrębną, samodzielną teorię przekładu literackiego, a Rainer Kohlmayer w krytyczny sposób przedstawia właściwości tego rodzaju przekładu z perspektywy pozytywistycznej, funkcjonalistycznej i dekonstruktywistycznej oraz przybliża tło medialne i historyczne współczesnego przekładu literackiego. Arturo Parada zajmuje się przekładami twórczości Maxa Webera na język hiszpański i portugalski, zwracając szczególną uwagę na trudności w tłumaczeniu pojęć socjologicznych. Z kolei sławistka z Uniwersytetu w Innsbrucku, Ingeborg Ohnheiser, nawiązując do publikacji prof. Zybatowa *Russisch im Wandel*, poddaje analizie porównawczej przekłady załącznika do powieści *Rok 1984 – The Principles of Newspeak* Georga Orwella na język rosyjski, polski i czeski.

Aspekty implicytności w przekładzie to obszar badawczy Klausa Schuberta. Autor w swoich rozważaniach odwołuje się do różnorodnych opinii badaczy przekładu, m.in. do koncepcji reprezentowanych przez prof. Zybatowa. Warto podkreślić jest uwzględnienie w spektrum rozpatrywanych teorii poglądów polskiego badacza, Kazimierza Ajdukiewicza.

Kwestie rozumienia w procesie przekładu są tematem artykułu Heidrun Gerzymisch. Autorka, wykorzystując model holonów, zbudowany na izotopiach utworzonych na podstawie relacji syntagmatycznych, przybliża próbę interpretacji pojęcia *Heimat* – pojęcia, które we wspomnianym wyżej tekście autobiograficznym prof. Zybatowa (2004) zajmuje centralne miejsce.

W rozdziale pierwszym znalazły się też dwa artykuły w języku rosyjskim – pierwszy autorstwa Margarity Brandes, drugi Dmitrija Dobrowoł'skijego. Brandes stawia przed sobą zadanie zdefiniowania lingwistycznych fundamentów teorii przekładu, a tym samym uściślenia, który obszar lingwi-

stycznej rzeczywistości jest relewantny dla tak ukierunkowanej perspektywy badawczej. Przytaczając liczne argumenty, autorka postuluje, aby to nie język jako system, a „język w użyciu” oraz mechanizmy nim rządzące stały się przedmiotem zainteresowania teorii przekładu. Dobrowoľskij włącza w spektrum swoich dociekań badawczych problematykę przekładalności rosyjskich zwrotów adresatywnych na język angielski i niemiecki. Bogactwo systemu tych form w kulturze rosyjskiej staje się w świetle przeprowadzonych studiów nie lada wyzwaniem translatorskim. Przytoczone przez autora liczne przykłady tłumaczeń najbardziej znanych dzieł literatury rosyjskiej (autorstwa Puszkina, Tołstoja, Turgieniewa, Czechowa, Bykowa, Gogoła, Dostojewskiego) ilustrują szeroki wachlarz sposobów rozwiązania tego problemu. Kultura i jej odzwierciedlenie w języku są również przedmiotem zainteresowania Gerda Wotjaka. W swoim artykule rozpatruje on kulturowe aspekty języka na tle społecznej interakcji.

W omawianym rozdziale znajdziemy ponadto studium poświęcone przekładowi audiowizualnemu. Jego autor, Jorge Diaz Cintas, skupia swoją uwagę na przekładzie filmów wielojęzycznych. Media obecne są również w rozprawie Petera Sandriniego. Tematyzując problematykę dydaktyki przekładu, autor przytacza argumenty przemawiające za włączeniem do uniwersyteckiej dydaktyki przekładu stron internetowych. Wywód autora z Innsbrucku został wzbogacony prezentacją modułu *Website Translation*, który realizowany jest na jego macierzystej uczelni.

Badania kontrastywne języków zajęły Bistrę Alexiewą, która w ujęciu przekładoznawczym eksplikuje aspekty asymetrii językowej, ilustrując omawiane zagadnienia przykładami z języka angielskiego i bułgarskiego. Lingwistycznie ukierunkowany jest również przyczynek Manfreda Markusa. Autor wskazuje na obszary lingwistyki anglistycznej, których opanowanie wydaje się niezbędnym warunkiem dla efektywnego rozwinięcia kompetencji tłumaczeniowej w języku angielskim przez rodzimych użytkowników języka niemieckiego.

Rozdział drugi otwiera artykuł Anneli Rothkegel poświęcony pracy nad tekstami: procesom ich tworzenia, czytania, rozumienia, produktom tych procesów oraz zarządzaniu nimi. Autorka postuluje jednocześnie za prof. Zybatowem konieczność usytuowania tekstu w centralnym miejscu badań nad przekładem.

Przedmiotem zainteresowania Klause-Dietera Baumanna jest zagadnienie komunikacji w językach specjalistycznych. Badacz odnosi swoje rozważania do języków nauk przyrodniczych i technicznych, akcentując ich aspekty poznawcze. Również Käthie Dorfmueller-Karpusa pozostaje w domenie komunikacji naukowej. Autorka bierze pod lupę słownictwo greckiego języka naukowego. Nie ogranicza przy tym swoich rozważań do współczesnego

greckiego języka naukowego, lecz przeprowadza wnikliwą analizę jego rozwoju od czasów antycznych.

W rozdziale drugim omówione zostały także wybrane aspekty innych języków. I tak Hansa-Petera Stoffela zainteresowały wpływy językowe w chorwacko-angielskiej parze językowej, pojawiające się u chorwackich migrantów w Nowej Zelandii, natomiast Joachim Born analizuje zapożyczenia słowiańskie (w tym również z języka polskiego) w języku portugalskim. Z kolei przedmiotem badań Otty Wenskus stała się łacina i inne „magiczne języki”, ich wykorzystanie i funkcje w angielskich i amerykańskich serialach i produkcjach kinowych.

W artykule o intrygująco brzmiącym tytule *O przekładzie z niemieckiego na niemiecki* Heinrich Weber bada różne formy przekładu w obrębie języka niemieckiego. Zalicza do nich przekład z dawnego języka niemieckiego na język współczesny, przekład z dialektów i na dialekty, przekład na socjolekty i z socjolektów oraz przekład czy też transformacje stylów językowych na inne rejestry stylistyczne. Również w przyczynku Jana Wirrera przekładowi została przypisana inna funkcja, niż to jest w powszechnym rozumieniu. Przekład pojawia się u tego autora jako instrument wykorzystywany w elicytacji, mającej na celu uzyskiwanie danych dotyczących poziomu kompetencji językowej.

Rozdział drugi zamyka Oldřich Uličný, który w swoim artykule wykracza poza ramy werbalnej komunikacji, włączając w perspektywę swych dociekań badawczych relację między językiem, jego realizacją foniczną i muzyką.

Szczególną aktualnością w kontekście współczesnej idei zjednoczonej Europy odznaczają się artykuły zamieszczone w trzecim rozdziale. Problematyka wielojęzyczności w trzech rozprawach rozpatrywana jest w kontekście projektów *EuroCom*, w których to prof. Zybatow pełni kierowniczą funkcję. Fundamentem tych przedsięwzięć jest zasada interkomprehensji, która – jak się okazuje – z powodzeniem jest stosowana nie tylko w dydaktyce nauczania kolejnych języków obcych, lecz również w dydaktyce translacji. Potwierdzenie skuteczności metod wykorzystujących interkomprehensję w dydaktyce przekładu znajdujemy w artykule Marcusa Bära i Franza-Jospha Meißnera. Reiner Arntz wskazuje natomiast na dydaktyczny potencjał interkomprehensji w dydaktyce wielojęzyczności, a zespół autorów z Darmstadt – Raphael Berthele, Peter Colliander, Janet Duke, Britta Hufeisen, Madeline Lutjeharms, Nicole Marx, Robert Möller, Ludger Zeevaert – podsumowuje dotychczasowe doświadczenia zdobyte w ramach projektu *EuroComGerm*, dostarczając zarazem bodźców oraz nowych i cennych wskazówek do rozwijania badań w zakresie omawianego projektu.

W trzecim rozdziale znajdziemy ponadto sprawozdanie Christiane Böhler na temat rozwoju rusycystyki na Uniwersytecie w Innsbrucku. W kręgu języków słowiańskich pozostaje Angel G. Angelov, który zajmuje się w swoim artykule „falszywymi przyjaciółmi”, egzemplifikując przykładami m.in. z języka polskiego wywód dotyczący niebezpiecznych podobieństw między językami słowiańskimi.

Ostatni artykuł w recenzowanym tomie to przyczynek jego współredaktora, Wolfganga Pöckla. Autor snuje swoje rozważania w duchu językowej globalizacji, odnosząc się do języka angielskiego, jego roli jako *lingua franca* z jednej strony, z drugiej zaś wskazując na bogactwo internacjonalizmów, które funkcjonują w powszechnym użyciu. Artykuł kończy konkluzja, że globalizacja językowa nie musi być utożsamiana z anglicyzacją. W obliczu przedstawionych argumentów i przytoczonych przykładów okazuje się bowiem, że dzięki inicjatywom przedstawicieli wspólnot językowych w obszarze gospodarki, techniki, nauki i polityki obecność języków narodowych w zglobalizowanej rzeczywistości jest wyraźnie zauważalna.

Zaprezentowana w tomie zróżnicowana tematyka oraz różnorodność perspektyw sprawiają, że recenzowaną książkę można polecić wszystkim tym czytelnikom, którzy chcą poszerzyć swą wiedzę w zakresie szeroko pojętej wielojęzyczności i translacji, form ich występowania we współczesnym, zglobalizowanym świecie, ich dydaktyki i wreszcie ich naukowych eksploracji. Doskonale pod względem merytorycznym przygotowanie materiałów przez wybitnych naukowców oraz staranne opracowanie redakcyjne złożyło się na powstanie księgi jubileuszowej, stanowiącej najwyższe uznanie dla dorobku naukowego prof. Zybatowa.

Anna Małgorzewicz
(Wrocław)

Literatura

- Zybatow, L., 1995, *Russisch im Wandel. Die russische Sprache seit der Perestrojka*, Wiesbaden.
- Zybatow, L., 2004, „Wandern im Wandel von Welten und Wenden. Eine Odyssee in fünf Akten”, [w:] *Übersetzungswissenschaft / Dolmetschwissenschaft. Wege in eine neue Disziplin*, W. Pöckl (red.), Wien, s. 417-435.

